

ВИДИ ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЛІСОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

О. Корончевська

*Національний лісотехнічний університет України
аспірант кафедри екологічної економіки*

Запропоновано механізм підвищення ефективності діяльності підприємств лісопромислового комплексу розглядати крізь призму економічної (ресурсної), екологічної, організаційно-управлінської та еколого-економічної складової. Розкрито змістове навантаження та межі впливу кожної складової.

Ключові слова: ефективність лісокористування, економічні (ресурсні), екологічні, організаційно-управлінські та еколого-економічні фактори.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій.

Лісопромисловий комплекс (ЛПК) – це еколого-економічна система, що об'єднує процеси лісорозведення та лісовідновлення, заготівлю лісових ресурсів та їх первинну і поглиблену переробку, продаж лісопродукції, а також галузі інфраструктури. З іншої сторони, ЛПК - це сукупність підприємств, діяльність яких зумовлена використанням лісових ресурсів та похідних продуктів від них.

Лісовий комплекс можна розглядати як складну систему відкритого типу, на вході якої перебуває окремий природний ресурс (ліс та його властивості), який у процесі суб'єктно-об'єктних відносин всередині системи активно трансформується у велику кількість готових продуктів, залежно від стадії створення доданої вартості, які після завершення усіх стадій надходять у сферу обігу та споживання [3].

Як один із важливих міжгосподарських комплексів національної економіки, ЛПК поєднує в собі низку галузей, а саме: лісове господарство, лісозаготівельну, деревообробну, лісохімічну, целюлозо-паперову та гідролізну промисловості [4].

Відповідно, вважатимемо всі підприємства, що працюють у ЛПК, суб'єктами лісокористування, оскільки всі вони у своїй діяльності використовують лісові ресурси. А тому, фактори, що впливають на еколого-економічну ефективність лісокористування будемо досліджувати, виходячи саме із господарської діяльності підприємств ЛПК.

Питання теорії та практики еколого-економічних проблем лісокористування і функціонування лісогосподарського комплексу, а також управління процесами природокористування розглядалися у науково-практичних дослідженнях таких провідних вітчизняних науковців, як О.М.Адамовського, С.А. Генсірука, О.А. Голуба, Б.М. Данилишина, А.М. Дейнеки, М.І. Долішнього, В.С. Кравціва, Я.В. Ковалю, Є.В. Мішеніна, І.М. Синякевича, Л.Г. Мельника, В.С. Міщенко, Р.О. Перелети, І.М. Потравного, Ю.Ю. Туниці, М.А. Хвесика, О.І. Шаблія та ін.

Метою даної роботи є виокремлення факторів, що впливають еколого-економічну ефективність використання лісових ресурсів; дослідити їх вплив на ефективність функціонування підприємств лісового комплексу.

Виклад основного матеріалу. Основою діяльності будь-якої економічної системи, і ЛПК в тому числі, є її ефективність, в основі якої закладено співставлення результату чи ефекту діяльності суб'єкту з витраченими на його отримання ресурсами.

Формалізовано ефективність діяльності розраховують так [9]:

$$\text{Ефективність діяльності} = \text{Результати} / \text{Ресурси (витрати)} \quad (1)$$

Під результатами розуміють обсяг отриманого прибутку, а витрати – це сукупна вартість матеріальних, сировинних, трудових, фінансових та інших ресурсів, що були задіяні у виробництві продукції на даному підприємстві.

Досить часто у практиці господарювання синонімом до терміну, «ефективність» використовують термін «продуктивність» виробництва та обслуговування, що означає ефективне використання ресурсів (праці, матеріалів, енергії, землі і т. п.) для продукування різноманітних товарів і послуг та досягнення інших цілей організації [9].

Однією із найважливіших ознак ефективності є досягнення необхідного результату діяльності з найменшими витратами ресурсів, наприклад, зниження матеріаломісткості чи енергоємності виробництва, зменшення шкідливих викидів чи відходів, або отримання інших позитивних ефектів, наприклад, збільшення кількості робочих місць, покращення умов праці, зростання прибутку і т. д.

Виходячи з цього, у процесі лісокористування можна виділити економічні, соціальні й екологічні види ефективності.

Позитивний економічний ефект досягається за рахунок нарощування випуску продукції та вдосконалення технологічних процесів. Він утворюється за рахунок приросту чистої теперішньої вартості грошових потоків [10].

Екологічна ефективність лісокористування – це гармонізація відносин людини з довкіллям, зменшення шкідливих викидів, збереження природного середовища та ін.

Соціальна ефективність – досягається за рахунок механізації та автоматизації виробництва, покращення умов праці та проживання, зменшення забруднення довкілля і шкідливого впливу всіх видів забруднення на здоров'я населення, що призводить до збільшення кількості нових робочих місць, рівня зайнятості людей, поліпшення умов праці та побуту, підвищення рівня та комфортності життя і т.п [1].

Підвищення економічної ефективності лісокористування не може відбуватися автономно без врахування екологічного чинника впливу на довкілля. Це пов'язано як із обмеженістю лісових ресурсів, так і з ступенем їх освоєності та технологією переробки [11]. А тому, вітчизняні вчені постійно наголошують на необхідності врахування екологічних ефектів у процесі лісокористування та орієнтації на максимізацію сталого еколого-економічного ефекту стимулювання.

В основу оптимального та ефективного лісокористування повинні бути закладені принципи неперервності, невичерпності, самовідновлюваності, сталості та рівномірності користування лісовими ресурсами, їх розширеного відтворення. Лісокористування повинно бути таким, щоб втручання людини в лісові екосистеми не погіршувало їх стан, а обсяги користування лісовими ресурсами не перевищували приросту деревини [1]. Стале лісокористування повинно забезпечити використання лісів таким чином, щоб зберегти їх продуктивність, здатність до відновлення,

біорізноманітність і потенціал виконання екологічних, економічних і соціальних функцій в сьогоденні і у майбутньому [2]. Зазначені аспекти спонукають охарактеризувати еколого-економічні суперечності як певний екологічний конфлікт у системі природокористування, який потребує розв'язання.

Отже, екологічна складова виступає повноцінною компонентою, що впливає на підвищення ефективності лісокористування поряд із низкою економічних факторів. Тому логічно розглядати фактори впливу на ефективність лісокористування у їх еколого-економічній сукупності з метою окреслення напрямків подолання екологічного конфлікту у ЛПК. Оптимальне поєднання економічних та екологічних цілей суб'єктів лісокористування дасть довготривалий ефект у перспективі та у глобальному масштабі.

Еколого-економічна ефективність передбачає посилення екологічної спрямованості у економічній діяльності суб'єкта лісокористування, що проявляється у отриманні позитивних економічних результатів внаслідок раціонального використання природних ресурсів, бережливого ставлення до довкілля, становлення екологічної відповідальності та утвердження екологічних цінностей.

Існує ціла низка факторів, що впливають на еколого-економічну ефективність лісокористування, класифікувати які можна:

- за місцем виникнення (внутрішні (мікрорівень) та зовнішні (макрорівень));
- за способом впливу (прямі та непрямі);
- за сферою впливу (економічні (ресурсні), екологічні, організаційно-управлінські та еколого-економічні).

Група *економічних факторів* має вплив на суб'єкти лісокористування, позначаючись на їх ефективності через забезпечення досягнення ними позитивних результатів. Розвиток та галузева структура лісопромислового комплексу залежать від лісоресурсного потенціалу, розвитку продуктивних сил, виробничих відносин та розвитку інфраструктури цієї території, тому вирішальним фактором для розміщення та розвитку «лісозалежних» галузей ЛПК є лісові ресурси як компонента продуктивних сил. Разом з тим, розвиток переробних галузей ЛПК, таких як меблеве та целюлозно-паперове виробництво, лісохімічна та гідролізна промисловості, інші виробництва, що пов'язані з поглибленою переробкою лісоресурсної сировини, значною мірою залежать від наближеності до споживачів. Галузі отримують додаткові стимули для розвитку у тих регіонах, що відзначаються високим рівнем соціально-економічного розвитку та порівняно більшою чисельністю населення [6].

Важливими економічними факторами макрорівня, які впливають на підвищення ефективності лісокористування підприємствами ЛПК, є достатній рівень розвитку ринкової та виробничо-господарської інфраструктури, фінансова політика, щодо підприємств комплексу, державна підтримка інвестиційної діяльності суб'єктів лісокористування та кредитування підприємств лісопромислового комплексу.

З метою впровадження природоохоронних заходів та задля підвищення ефективності лісокористування, окрему увагу варто приділити цільовому пільговому кредитуванню підприємств галузі.

До впровадження механізму кредитних пільг можна віднести прийняття КМУ постанови №773 від 18.08.05 року «Про затвердження порядку використання коштів державного бюджету на здешевлення кредитів для здійснення природоохоронних заходів», а також бюджетну програму «Фінансова підтримка природоохоронної діяльності через механізм здешевлення кредитів комерційних банків», фінансування якої здійснювалося в рамках Державного фонду охорони навколишнього природного

середовища. Кошти, передбачені цією програмою, використовувалися на природоохоронні заходи, у тому числі у сфері поводження з відходами.

Реалізація кредитно-інвестиційних програм поряд з пільговим оподаткуванням, дозволить впроваджувати інноваційні екологічні технології на підприємствах ЛПК та забезпечить зростання ефективності виробничої діяльності у галузях ЛПК не лише завдяки екстенсивному розвитку з залученням все більшої кількості лісових ресурсів й завдяки їх комплексній переробці та раціональному використанню.

Екологічні фактори відносяться до групи вузькоспеціалізованих, які мають вплив саме у галузях лісопромислового комплексу. До групи цих факторів ми віднесли лісовідновлення, забезпечення лісовими ресурсами та наближене до природи лісокористування, які є взаємозалежними між собою.

Лісовідновлення як фактор впливу на еколого-економічну ефективність лісокористування, сприяє невичерпності лісових ресурсів, що дозволяє забезпечити підприємства ЛПК необхідною сировиною для безперебійної роботи. Це найважливіший фактор, від якого залежить відновлення лісового фонду держави, збереження довкілля та робота цілого лісового комплексу.

Забезпечення лісовими ресурсами тісно пов'язано із лісовідновленням, оскільки лісові ресурси є вичерпними і потребують постійного відновлення. З іншого боку, цей фактор пов'язаний із територіальним розташуванням лісових фондів, оскільки в місцевості, яка не вкрита лісами і, відповідно, не забезпечена лісовими ресурсами важко розвивати галузі лісопромислового комплексу, які є сировиннозалежними – лісозаготівля, первинна лісопереробка та ін.

Еколого-економічні фактори найбільше впливають на ефективність лісокористування, оскільки впровадження їх на підприємствах ЛПК суттєво підвищить економічні результати їх діяльності та позитивно відобразиться на ресурсозбереженні та охороні довкілля.

Значний потенціал отримання позитивного еколого-економічного ефекту при відносно незначних витратах несе в собі розвиток виробництв, спрямованих на забезпечення комплексного використання лісоресурсного потенціалу. Мова йде про стимулювання створення безвідходних виробництв та запровадження вторинного ресурсоспоживання у сфері лісокористування, що дозволить отримати додатковий дохід та раціонально використати лісові ресурси.

Ще одним чинником підвищення еколого-економічної ефективності підприємств ЛПК є створення організаційно-господарських структур, котрі здатні та фінансово спроможні забезпечити охорону довкілля, раціональне використання природних ресурсів, впровадити ресурсо- та енергозберігаючі технології та екологічний тип управління виробництвом.

Йдеться про інтеграційні виробничі структури, котрі розглядаються, як господарський механізм, який утворюється шляхом технологічного, економічного та організаційного поєднання взаємопов'язаних виробничими особливостями підприємств різних галузей одного комплексу, що призводить до підвищення економічної ефективності їх діяльності за рахунок синергетичного ефекту.

В економічній літературі [5] ефектом синергії називають приріст ефекту від об'єднання і спільного функціонування споріднених потенціалів. Його урахування є важливим елементом механізму формування ефективності діяльності та конкурентоспроможності підприємства.

Ефективність цієї взаємодії відображається у конкурентоспроможності та ефективності діяльності підприємства, високий рівень яких обумовлюється збалансованим розвитком напрямів його діяльності та управління [8].

Інтеграційні процеси між підприємствами спричиняються цілою низкою внутрішніх чинників, котрі мають виробничий характер. Перш за все, це прагнення до максимізації прибутку та мінімізації витрат, збільшення частки підконтрольного ринку, бажання покращити конкурентні позиції на ринку та ін. Тобто сама сутність інтеграційних формувань спонукає до ресурсозбереження і разом з тим, до раціонального природокористування [7].

Найбільш екологічно доцільними є вертикально інтегровані виробничі структури ЛПК, котрі передбачають побудову організаційно-виробничої структури відповідно до послідовності стадій переробки деревини – від найнижчої до найвищої. Такий вид підприємств забезпечує найповніше використання вхідних лісових ресурсів при мінімізації витрат та відходів виробництва поруч з найефективнішим використанням енергоносіїв на протязі цілого виробничого циклу.

Саме така організаційно-виробнича структура інтеграційних формувань є найбільш наближена до оптимальної екологічної моделі підприємства, яке може забезпечити стале лісокористування, дозволить значно підвищити його еколого-економічну ефективність та забезпечить раціональне природокористування і максимальну екологізацію виробничого процесу.

Організаційно-управлінські фактори є факторами загального впливу, оскільки не мають чіткої галузевої приналежності. Однак від їх комплексності та впровадження у економічне середовище безпосередньо залежать результати роботи виробничих підприємств та ефективність їх природоохоронної діяльності. Раціональна організація роботи та добре налагоджена система управління на підприємстві сприяє забезпеченню єдності трудового колективу, відповідальності за виконану роботу, забезпечує необхідну спеціалізацію та координацію управлінських процесів, а отже, вищий рівень ефективності (продуктивності) будь-якої складної виробничо-господарської системи, і підприємств лісопромислового комплексу в тому числі.

Висновки. Сьогодні підвищення ефективності лісокористування можна розглядати крізь призму низки факторів прямого чи опосередкованого впливу. Однак, обмеженість лісових ресурсів спричинює необхідність зваженого поєднання економічних, технологічних, адміністративних, організаційних та інституціональних факторів для підвищення еколого-економічної ефективності лісокористування.

1. Адамовський О.М. Еколого-економічна ефективність лісокористування в гірських умовах Карпат/ Адамовський О.М. Кузьмич С.Ю. // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.4
2. Дейнека А.М. Еволюція концепції сталого розвитку господарства та її регіональні рівні // Регіональна економіка. -2008. - №1.- С.99 -104.
3. Дребот О. Сутність лісового комплексу: теоретичні та методологічні аспекти // Економіст. – 2011. - №10. – С.14-16.
4. Заблоцький Б.Ф. Розміщення продуктивних сил України: Національна макроекономіка: Посібник. – К.: Академ-видав, 2002. – 368с.
5. Економічна енциклопедія Мочерний – К.:Академія, 2002 -952с.
6. Колісник Б. Методологічні засади організації системи інтегрованого управління ефективністю лісового комплексу/ Колісник Богдан // Економіст №8, 2010, С.14-17
7. Миськів Г.В. Роль інтеграційних формувань у екологізації територіального розвитку./ Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Регіональна

- політика: досвід Європейського союзу та його адаптація до умов України (Збірник наукових праць). Вип.5 (XLIII) В 3-х ч. / НАН України. Інститут регіональних досліджень. Редкол.: відп.ред.академік НАН України М.І. Долішній. – Ч.ІІІ. – Львів, 2003. –С. 145-150.
8. Орлов В. Підвищення ефективності діяльності підприємств в сучасних умовах господарювання / Орлов В., Купріянова К. //Економіст №10, 2010.
 9. Петрович Й.М. Економіка підприємства: Підручник / Петрович Й.М., Кіт А.Ф., Захарчин Г.М., Кіндрацька Г.І. та ін / За загальною редакцією Й.М. Петровича. - 2-ге вид., виправл. – Львів: «Магнолія плюс» .- 2006. -580с.
 10. Синякевич І.М. Економіка лісокористування / І.М. Синякевич. – Львів : Вид-во ЛЛТИ, 1999. – 396 с.
 11. Хвесик М.А. Еколого-економічне регулювання природокористування в системі глобальних стратегій розвитку // Регіональна економіка. -2008. - №1.-С.64-76.

TYPES AND WAYS OF FOREST ENTERPRISES ACTIVITIES EFFICIENCY INCREASING

O. Koronchevska

*Ukrainian National Forestry University
Department of ecological economics postgraduate student*

The forest enterprises activities efficiency increasing mechanism suggested to be considered through the prism of economic (resource), ecological, organizational-managerial and eco-economical components. Exposed semantic load and impact limits of each component.

Keywords: forest management efficiency, economic (resource), ecological, organizational-managerial and eco-economical factors.

ВИДЫ И ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ ЛЕСОПРОМЫШЛЕННОГО КОМПЛЕКСА

О. Корончевська

*Национальный лесотехнический университет Украины
аспирант кафедры экологической экономики*

Механизм повышения эффективности деятельности предприятий лесопромышленного комплекса предложено рассматривать сквозь призму экономической (ресурсной), экологической, организационно-управленческой и эколого-экономической составляющих. Раскрыто суть и границы влияния каждой составляющей.

Ключевые слова: эффективность лесопользования, экономические (ресурсные), экологические, организационно-управленческие и эколого-экономические факторы.